

Kuinka opetussuunnitelma syntyy

Lukion opetussuunnitelmatoimikunta määrittelee mietinnössään opetussuunnitelman kirjoitetuksi suunnitelmaksi »kaikeista niistä toimenpiteistä, joilla pyritään koulukasvatukselle asetettuihin tavoitteihin». Toimikunta katsoo opetussuunnitelman sisältävän »selvityksiä mm. tavoitteista, organisaatiosta, sisällöistä, menetelmistä, materiaaleista ja tulosten arvioinnista». Peruskoulun opetussuunnitelmakomitea käsitti aikoinaan asian suunnitelleen samalla tavoin, ja lähes samoin opetussuunnitelma on määritelty didaktiikan kirjoissakin.

Koulu ei kuitenkaan voi toteuttaa mietintöä sellaisenaan — eikä mitään muutakaan yhtä suunnitelmaa. Koulun opetuksen ja kaiken toiminnan ohjeistona on laaja järjestelmä erilaisia säännöksiä, määräyksiä ja ohjeita, joita kaikkia on jollakin tavalla toteutettava. Kouluhallitus nimittää tätä kokonaisuutta peruskoulun opetuksen kehittämisohjelmassaan opetussuunnitelmajärjestelmäksi.

Osa peruskoulun opetussuunnitelmajärjestelmän sisällöstä on POPSin mukaista, mutta huomattava osa ei ole. Myöskään lukion opetussuunnitelmatoimikunnan mietinnöstä ei tule sellaisenaan lukion opetuksessa noudatettavaa suunnitelmaa. Jo tähän mennessä tehdyt päätökset nimittäin osoittavat, että toimikunnan ajatuksia ei ainakaan kaikilta osin noudateta.

Peruskoulun lainsäädännön mukaan jokaisella kunnalla tulee olla peruskoulun opetussuunnitelma, jonka laatii opetussuunnitelmatoimikunta, hyväksyy kunnan koululautakunta ja vahvistaa lääninhallitus. Tätä suunnitelmaa on opetuksessa noudatettava. Käytännössä kunnan opetussuunnitelma on kuitenkin jäänyt opettajille vieraaksi. Sitä pidetään pikemmin muodollisena välttämättömyytenä kuin tarpeellisena opetuksen toimintasuunnitelmana. Konkreettisella tavalla koulun toimintaan vaikuttaa jokaisessa koulussa lukuvuoden alkaessa tehtävä opetussuunnitelman vuositarkiste, joka kuitenkin koh-

distuu pääasiassa käytännön järjestelyihin kuten työjärjestykseen ja opetusryhmiin.

Tällä haavaa maamme peruskouluilla ei ole olemassa mitään yhtä kaiken kattavaa suunnitelmaa. Sellaista ei ole myöskään lukiolla. Jokaisella kunnalla on oma opetussuunnitelmansa, mutta tuskin silti millään koululla on yhtenäistä opetussuunnitelmaa toimikunnan määrittelemässä merkityksessä.

Lainsäädäntö opetuksen ohjeena

Lainsäädäntö on suunnittelua. Koulua koskevat lait ja asetukset määräävät tärkeimmät puitteet opetuksenkin toteuttamiselle; niihin sisältyy säännöksiä mm. tavoitteista, oppiaineista, opetuksen määräästä, oppilaiden ryhmittelystä, oppimateriaaleista ja oppilasarvostelusta. Ennen kaikkea ne määräävät opetuksen taloudelliset edellytykset. Vaikka näin on ollut vuosikymmeniä, jatkuvasti esiintyy epätietoisuutta siitä, pitäisikö lait laatia opetussuunnitelmamietinnön pohjalta vai pitäisikö opetuksen suunnitteluun ryhtyä vasta lainsäädännön jälkeen.

Ongelmia on esiintynyt kumpaakin järjestystä käytettäessä. Laki koulujärjestelmän perusteista säädettiin peruskoulun toiminnan pohjaksi opetussuunnitelmakomitean työn alkuvaiheessa vuonna 1968. Komitean mietintöä ei kuitenkaan ole kirjoitettu johdonmukaiseksi jatkoksi sille, mitä laissa on säädetty. Monista kohdista mietintöä saa sellaisen vaikutelman, että komitea on epäillyt lain tarkoituksenmukaisuutta eikä ole ollut varma sen noudattamisesta. Esimerkki päinvastaisesta järjestyksestä saadaan tapahtumassa olevasta lukion uudistuksesta. Opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö on valmistunut vuonna 1977. Viime vuonna annettu lukusuunnitelma-asetus poikkeaa jonkin verran toimikunnan ehdottamasta lukusuunnitelmasta. Poikkeaminen merkitsee joka tapauksessa sitä, että toimikunnan ehdottamat oppimääräsuunnitelmat on korjattava asetuksen määräämän lukusuunnitelman mukaisiksi.

Koska lakeja ja asetuksia on tietenkin noudatettava, olisi suunnittelutoimien ajoitus järjestettävä johdonmukaisella tavalla. Ensin tulisi ratkaista lakeihin ja asetuksiin sisällytettävät periaatteelliset kysymykset. Vasta lakien säätämisen ja asetusten antamisen jälkeen olisi aika ryhtyä suunnittelemaan opetusta yksityiskohtaisemmin. Suunnittelu tulisi tehdä hierarkisesti valtakunnan tasolta koulun tasolle. Suunniteltaessa tulisi kunkin koulun ja viranomaisen tehdä ratkaisut juuri niistä asioista, jotka asiantuntemuksen ja päätöksenteon hierarkian mukaan sopivat sille parhaiten.

Opetuksen suunnittelun aikaperspektiivi

Opetuksen suunnittelua koulutusjärjestelmän eri hallintotasoilla on tarkasteltu kirjallisuudessa runsaasti. Huomiota ei kuitenkaan ole kiinnitetty suunnittelun aikaluottuvuuteen ainakaan suomalaisessa opetussuunnitelmakirjallisuudessa. Tämä on varsin hämmästyttävää, sillä pikainenkin opetustoiminnan tarkastelu osoittaa toiminnan eri alojen pysyvyydessä olevan eroja. Kun esim. tarkastellaan suunnittelua päätöksenteon hierarkiatasojen mukaisesti lainsäädännöstä luokan opetustilanteiden suunnitteluun asti, voidaan karkeasti arvioida, että mitä lähemmäksi koulun käytäntöä tullaan, sitä useammin suunnitelmia joudutaan uusimaan. Sen lisäksi samankin tason suunnittelussa on tarvetta erilaisiin uusiutumisaikoihin eri asioissa. Esim. koulun omassa suunnittelussa voidaan huomata joidenkin näkökohtien vaativanjokaisen oppitunnin suunnittelua, jotkin seikat taas pysyvät voimassa koko lukuvuoden ja eräät pitempiäkin aikoja.

Opetussuunnitelma, joka sisältää selvitukset »kaikista niistä toimenpiteistä, joilla pyritään koulukasvatukselle asetettuihin tavoitteihin», ei voi säilyttää kaikilta osiltaan yhtä kauan pätevyyttään. Missään tapauksessa opetussuunnitelmaa ei voi pitää muuttumattomana suunnitelmana,

jota sellaisenaan toteutetaan toistuvasti, kunnes uusi suunnitelma laaditaan. Opetussuunnitelmajärjestelmä, joka tuottaa oikea-aikaisesti ja kulloinkin oikealla päätöksenteon tasolla uusia osasuunnitelmia, on parempi kuin yksi muuttumattomaksi kirjoitettu opetussuunnitelma.

Opetukseen vaikuttamisen keinot

Opetussuunnitelman toteutumiseen eivät vaikuta vain opetussuunnitelmajärjestelmän eritasoiset ja eriaikaiset ohjeet. Opettajan saama koulutus, niin perus- kuin täydennyskoulutuskin, vaikuttaa siihen, kuinka hän toimii opetustilanteessa, ja tietysti myös siihen, kuinka hän suunnittelee sen. Käytettävä oppimateriaali vaikuttaa omalta osaltaan opetukseen. Myös monet jopa kokonaan koulun ulkopuoliset tekijät vaikuttavat opetukseen.

Opetuksen suunnittelussa on välttämättä ottaa huomioon erilaiset opetuksen toteutumiseen vaikuttavat tekijät. Opetussuunnitelmajärjestelmää tulee arvioida siltä kannalta, kuinka se suhtautuu muihin opetukseen vaikuttaviin tekijöihin. Sen tulee sallia yhteiskunnasta aiheutuvat vaikutukset koulun tavoitteiden suunnassa, mutta sen tulee ehkäistä tavoitteiden vastaista vaikutusta. Erityisesti sen tulee sallia opettajankoulutuksessa ja oppimateriaalien laadinnassa tapahtuva kehitys, joka vaikuttaa koulun kehittymiseen. Opetussuunnitelmajärjestelmän tulee tietysti omalta osaltaan antaa selviä ohjeita opettajankoulutukselle ja materiaalien suunnittelulle.

Pyrittäessä valtakunnalliseen opetuksen kehittämiseen on tiedettävä, kuinka nopeasti eri tahoilta koulun toimintaan vaikuttavat tekijät uusiutuvat. Opetuksen kehittäminen on näiden erilaisten tekijöiden vaikutusten ohjaamista. Monet näistä tekijöistä ovat suunniteltuja mutta monet myös suunnittelemattomia. Yhteisenä vaikutuksena pitää kuitenkin olla eteneminen kohti koulun kasvatuspäämäärää.

Yrjö Yrjönsuuri